

Gerard van Gorp

Van natuurkundige tot geschiedkundige

Gerard van Gorp. (Foto: Olaf Smit, 2009)

Na zijn pensionering werd hij van natuurkundige geschiedkundige. Dat verklaart waarom de 80-jarige Gerard van Gorp uit Eindhoven regelmatig in de studiezaal van het Stadsarchief in 's-Hertogenbosch te vinden is. Momenteel voor onderzoek naar de Reformatie in de Meerij.

Geboren in Den Haag (1929) werd Gerard van Gorp in 1947 Eindhovenaar nadat hij als laborant zijn entree had gemaakt in het researchlaboratorium Natlab van Philips, waar hij in de loop der jaren verschillende grote onderzoeken heeft gedaan. Na eerst een aantal cursussen te hebben gevolgd, kreeg hij de kans in Delft te gaan studeren, waar hij in 1960 aan de Technische Hogeschool ingenieur in de technische natuurkunde werd. De kroon op zijn studie zette hij in 1969 toen hij aan de Technische Hogeschool Eindhoven promoveerde tot doctor in de natuurkunde op een ingewikkeld onderzoek betreffende supergeleiding bij zeer lage temperaturen, een fenomeen dat weliswaar al in 1908 werd ontdekt door Kamerlingh Onnes, maar daarna niet of nauwelijks werd toegepast. In 1957 ontwikkelde een aantal Amerikaanse onderzoekers een theorie, die een goede verklaring gaf van de supergeleiding, maar zich niet bezighield met toepassingen. Het promotieonderzoek van Gerard van Gorp was gericht op 'het begrijpen van de kenmerken van supergeleiding'. Om ook de leek een indicatie te geven van de praktische toepassing van supergeleiding in magneetspoelen vertelt hij, dat deze techniek onder andere wordt toegepast in de bekende MRI-scan. Nadien heeft hij meegewerkt aan de ontwikkeling van 'halfgeleiderlasers', zoals die onder meer worden toegepast in CD-spelers.

Stamboomonderzoek

Dat laatste heeft Gerard van Gorp gedaan tot aan zijn pensionering. Daarna is hij geschiedenis gaan studeren aan de Universiteit Utrecht. Want, licht hij toe: 'Ik heb altijd een grote belangstelling voor geschiedenis gehad. Omdat ik voor stamboomonderzoek veel in archieven kwam, heb ik eerst nog overwogen naar de Archiefschool te gaan, maar dat was om praktische redenen niet mogelijk.' Voor onderzoek naar zijn stamboom hoefde Gerard van Gorp niet al te ver van huis. 'Mijn voorgeslacht kwam uit deze omgeving. Bij Tilburg, om preciezer te zijn: bij Goirle, ligt het gehucht Gorp. Daar komt de naam Van Gorp vandaan. Een verre voorvader verhuisde in 1580 van daar naar de Langstraat. Ik vroeg me af waarom de man daar naartoe was ver-

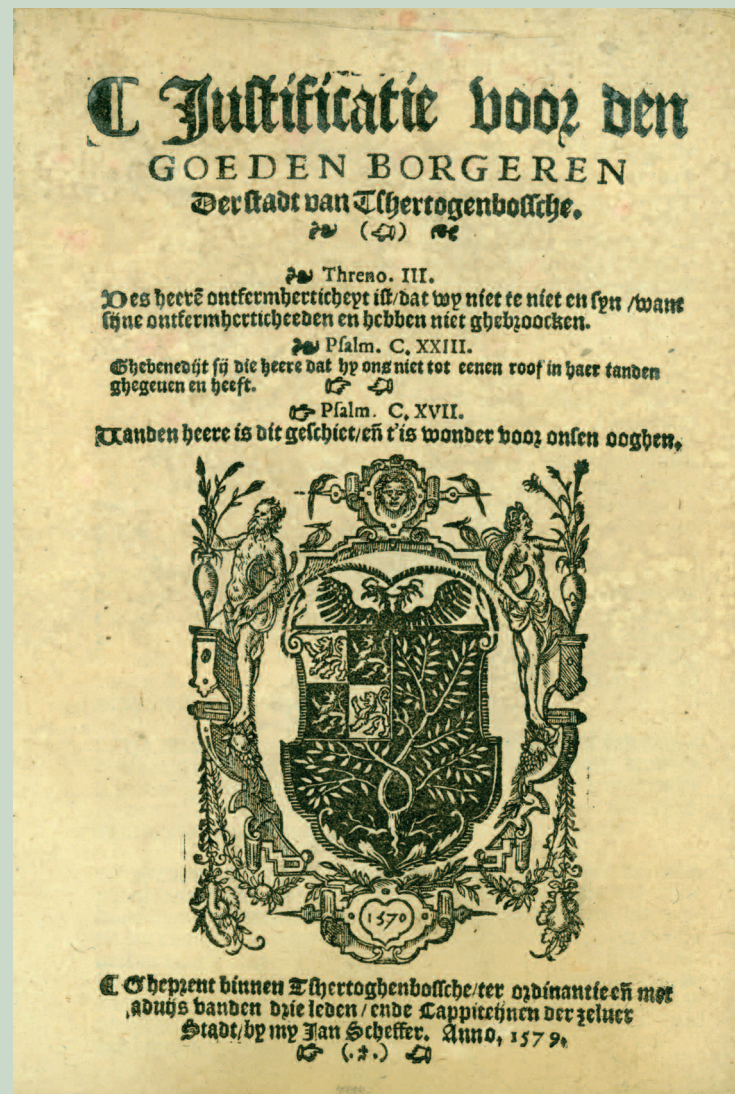
huisd, maar dat staat er in de archieven niet bij. Het prikkelde mijn nieuwsgierigheid, te meer daar de Langstraat in die tijd bij Holland hoorde. Dit heeft mede een rol gespeeld om, in deeltijd, geschiedenis te gaan studeren.'

Vlucht

In 1996 haalde Gerard van Gurp zijn doctoraal. Het archiefonderzoek dat hiervoor nodig was voerde hem naar Den Bosch, want: 'Ik ben afgestudeerd op een onderwerp dat betrekking had op Den Bosch.' Het feit namelijk dat in 1579 alle gereformeerden uit Den Bosch zijn verdwenen intrigeerde hem in hoge mate, ook al was de verklaring hiervoor niet zo moeilijk. 'In 1579 had de Spaanse legeraanvoerder Parma Maastricht ingenomen en de verwachting was dat Den Bosch het volgende slachtoffer zou zijn. Om de stad tegen de verwachte aanval te beschermen vroegen de gereformeerde inwoners het stadsbestuur om een garnizoen uit Holland. Maar daar voelde het stadsbestuur niet voor, want Den Bosch had in het verleden al veel ervaring met garnizoenen opgedaan, waarvan ze alleen maar last hadden gehad. Beangst voor het Spaanse leger van Parma verlieten de gereformeerden, voor wie de al bestaande tegenstelling met de katholieken door de beslissing van het stadsbestuur nog groter was geworden, massaal de stad. Van de bevolking van 20.000 nam ongeveer een kwart de benen.'

Wevers

De vrees van de gereformeerden bleek niet ongegrond, want later heeft de stad zich vrijwillig onderworpen aan Parma. Dit kwam de stad op een grote blokkade door de Staten-Generaal te staan, waardoor de handel ernstig werd beperkt. Van Gurp: 'Het gevolg daarvan was dat nog meer mensen de stad verlieten. Van de 20.000 inwoners in 1579 waren er in 1629 bij de inname van de stad door Frederik Hendrik nog maar 13.000 over.' Voor het onderzoek voor zijn doctoraal heeft Gerard van Gurp niet alleen naar de voorgeschiedenis gekeken, maar ook nagegaan waar al die mensen terecht zijn gekomen. 'Vooral in Dordrecht, Haarlem, Gorinchem, Heusden, Utrecht en nog een aantal andere plaatsen. Aanvankelijk om religieuze redenen, later meer en meer ook op grond van economische motieven. Haarlem, bijvoorbeeld, was toen centrum van de linnenindustrie. En in Den Bosch had je ook veel linnenweverijen. Het was dus niet zo verwonderlijk dat veel wevers bij hun vertrek voor Haarlem kozen. Speldenmakers, ook een bloeiende bedrijfstak in Den Bosch, konden daarentegen weer in Dordrecht terecht.'

Op 1 juli 1579 kondigde het stadsbestuur van het bordes van het stadshuis af dat de stad zich aansloot bij de provincies en steden die de Unie van Utrecht hadden ondertekend. Daarmee werd voor de opstand tegen de Spaanse koning gekozen. Onaanvaardbaar en onder druk tot stand gekomen, meenden de Spaansgezinden. Gevechten braken uit en op het gerucht dat Parma in aantocht was, namen tallozen de vlucht. De stadsregering rechtvaardigde haar handelwijze met de uitgave van een 'Justificatie voor den Goeden Borgeren'. 's-Hertogenbosch keerde in de herfst van dat jaar terug onder het gezag van de Spaanse koning. (Stadsarchief, collectie De Mattemburgh)

“t Licht is op den kandelaaer gestelt” (Schilderij van een anonieme kunstenaar, waarschijnlijk tweede helft 17e eeuw, Catharijneconvent Utrecht). Afgebeeld is een grote groep reformatoren, met in het midden Luther (links) en Calvin. De reformatoren hebben de Bijbel weer aan het licht gebracht. Op de voorgrond de mannen die daar niets van moeten hebben: een bisschop, een jezuiet, een paus en een monnik die tevergeefs proberen het ontstoken licht weer uit te blazen.

Boek

Na zijn doctoraalstudie is Gerard van Gulp onderzoek blijven doen. ‘Want als je met pensioen bent, heb je tijd zat. Je vindt het leuk om te doen, je bent nieuwsgierig, redenen genoeg dus om door te gaan. Het punt is alleen: welk onderwerp kies je. Het werd me aangereikt door professor Maarten Prak uit Utrecht: de proto-industrialisatie in Brabant, het tijdperk dus dat vooraf ging aan de industrialisatie; een onderwerp waar nog niets aan gedaan was, maar wat eigenlijk zou moeten.’

‘De echte industrialisatie, waarbij je in fabrieken ging produceren, begon feitelijk pas aan het eind van de achttiende-, begin negentiende eeuw. Al bleef nog lang huisnijverheid bestaan. De laatste huiswever in Tilburg dateert van het begin van de twintigste eeuw.’ Het onderzoek van Gerard van Gulp leidde in 2004 zelfs tot een boek: *Brabantse stoffen op de wereldmarkt*, met als ondertitel *Proto-industrialisering in de Meierij van 's-Hertogenbosch 1620-1820*.

Concurrerend

‘In de Meierij was textielnijverheid het belangrijkste. Maar het was allemaal huisnijverheid. Kooplieden kochten de producten op of ze hadden een wever in dienst. De producten gingen voor een groot deel naar Amsterdam en vandaar de hele wereld over. Belangrijk in deze textielnijverheid waren Tilburg en Geldrop, waar wollen stoffen werden geweven,

en Eindhoven en Helmond en de dorpen daaromheen, waar linnen werd gemaakt.’

Den Bosch heeft in het onderzoek van Van Gulp geen rol gespeeld. Want weliswaar werd al in de zestiende eeuw in Den Bosch wol, alsook linnen geweven, maar vanaf het begin van de zeventiende eeuw trok de textielnijverheid naar de omliggende dorpen, waartoe men in die tijd ook Tilburg en Eindhoven mocht rekenen. Dat de textielnijverheid uit Den Bosch is verdwenen, is verklaarbaar. ‘De plattelandsnijverheid was goedkoop en daardoor concurrerend. In de stad waren immers de belastingen hoger dan in de dorpen. Bovendien had je in de stad de ambachtsgilden, die de productie en de toegang tot het vak aan strenge regels onderwierpen. In de zeventiende eeuw maakte met name Tilburg een snelle ontwikkeling door, doordat men daar wol uit Spanje importeerde, die fijner was dan de Nederlandse wol. Van die Spaanse wol konden de mooiste stoffen geweven worden, zoals lakense stoffen, waar in de wereld veel vraag naar was.’

Invloed

De bloei van de textielnijverheid in Tilburg werd nog eens versterkt doordat de wolstad een van de plaatsen was die vrijgesteld waren van in- en uitvoerrechten op alle producten die de Maas overgingen. En zoals Tilburg dat voor wol kende, kenden Eindhoven en Helmond belastingvrijdom voor linnen.

Door Gillis Rombouts
in 1656 geschilderd inte-
rieur van een wevers-
huisje. (Frans Hals-
museum, Haarlem)

‘Den Bosch heeft altijd geprobeerd de textielindustrie op het platteland tegen te gaan. Men vond dat dit in Den Bosch moest plaatsvinden. Het was Den Bosch dan ook een doorn in het oog dat Tilburg zo ging bloeien terwijl de wolindustrie in Den Bosch achteruitging. De hoofdstad van de Meierij, die dat niet kon verkroppen, heeft zelfs nog geprobeerd de import van Spaanse wol tegen te houden. Daaruit bleek weer dat Den Bosch, omdat Brabant Generaal-landschap was, steeds minder te vertellen kreeg’, aldus Gerard van Gulp, die ook nog wel even wil uitleggen waarom bijvoorbeeld Tilburg belastingvrijdom genoot. ‘Omdat de lakense stoffen allemaal naar Amsterdam gingen maakte de hoofdstad zich sterk om Tilburg als leverancier vrijheid van rechten te bezorgen. En omdat Amsterdam een grote invloed bij de Staten-Generaal had lukte dat ook.’

Boeiend

Na zijn onderzoek betreffende de proto-industrialisatie in Brabant was de nieuwsgierigheid van Gerard van Gulp allerminst bevredigd. ‘Ik wilde nu ook wel weten wat er vóór 1579 is gebeurd. En dat is de reden dat ik nu bezig ben met een onderzoek naar de Reformatie in de zestiende eeuw. Dat is best interessant. Ik ben bijvoorbeeld tegengekomen, dat in 1533 in Vught al een groep mensen bijeenkwam die de *Lutherije* was toegedaan.’ Behalve in het Bossche Stadsarchief onderzoekt Gerard van Gulp ook

bronnen in het archief van het bisdom 's-Hertogenbosch. Een leuke combinatie, vindt hij, ‘temeer omdat het nu niet alleen *Calvinjaar* is, maar ook 450 jaar geleden dat het Bossche bisdom werd gesticht’.

Dat Gerard van Gulp geen Latijn kent is voor bronnenonderzoek in het bisdomarchief natuurlijk wel problematisch, ‘maar bepaalde begrippen die voor mijn onderzoek van belang zijn, herken ik wel. En in zo'n geval is er altijd wel iemand bereid het betreffende stuk voor mij te vertalen.’

Voorlopig is Gerard van Gulp nog druk met z'n onderzoek bezig, dat hij ‘erg boeiend’ noemt. We mogen dan ook aannemen dat hij te zijner tijd weer een lezenswaardige publicatie zal toevoegen aan zijn lijst die met zo'n zestien titels beslist indrukwekkend mag worden genoemd.